

AMERİKA'NIN KEŞFİ AVRUPA'YI AÇLIKTAN KURTARDI

Amerika Kıtası'nın keşfi sayesinde Avrupalılar patatesle tanıştı ve fakir halk açlıktan kurtuldu. Bir dönem, İrlanda'da halkın %40'ının tek yiyeceği patatesi.

Patates Dünyaya Güney Amerika'dan Yayıldı

Amerika Kıtası keşfedilince sadece orada yetişen domates, biber, kabak, mısır ve patates gibi çok sayıda sebze dünyaya yayıldı ama bunların en önemlisi patatesi. Patates 8-10 bin yıl boyunca Peru civarındaki halkın en önemli yiyeceğiydi. Amerika kıtasını, 1492'de C. Columbus keşfettikten sonra İspanyollar Azteklerin altınlarını ele geçirme çabasına girdi. Kaptan H. Cortes, 1519'da Aztek bölgesine ulaştı ve 1520'de saldırıya geçti. Aztek imparatoru Montazuma, Cortes'e hediyeler ve altın verdi ama Cortes imparatoru öldürüp kaçtı. Cortes bir yıl sonra tekrar saldırıp Aztek topraklarını ele geçirdi ve bölgeye Meksiko City adını verdi. İspanyol kaptan F. Pizarro, 1513'te Panama'daki İspanyol bölgesine geldi. Amacı, Güney Amerika'nın batı kıyılarını keşfetmek ve altın aramaktı. Panama'dan, kıtanın batı kıyılarına birkaç sefer düzenledi. Bugünkü Şili, Peru ve Kolombiya'nın bulunduğu batı kıyıları İnkalar'a aitti. Birkaç yıl sonra Pizarro, İnka imparatorunun sarayına ulaşmış imparatoru esir aldı ve bırakmak için fidye istedi. İmparator, 1533'te fidye olarak bir oda dolusu altın verdi, ancak Pizarro yine de onu öldürttü. Pizarro bölgeye yerleşti, Lima kentini kurdu ancak 1541'de bir suikaste öldürüldü.

**Rus halkını patates ekmek için yönlendiren
İmparatoriçe Catherine (1729-1796)**

Patates, İspanya'ya ve Ardından İrlanda'ya Ulaştı

Pizarro ve adamları, Peru'da patatesi ilk kez görmüş ama pek ilgilenmemişti. İspanya'ya dönen bir gemi 1560'ta İspanya'ya patates götürdü. Patatese ilgi azdı ama kuzey kıyılarının serin havası sayesinde bol ürün alındı. Patates, uzun yolculuğa çıkan balıkçı gemilerinde beslenme sorununu çözmüştü. Atlantik Okyanusu'nun kuzeyine balık avı için gidenler gemiye bolca patates alırdı. İspanyol balıkçıları 1600'de İrlanda'ya uğrayınca, İrlandalılar bir miktar patates alıp ekti. İrlanda iklimi, patates için uygundu ve İrlandalılar patates sayesinde kışın açlık çekmekten kurtuldu. Kış aylarında Avrupa'da yiyecek bulmak zordu ama İrlandalılar artık iyi besleniyordu. Savaşlar sırasında orduların beslenmesi sorun olurdu. Avrupa'da 1618-1648 yılları arasında süren 30 Yıl Savaşları, kıtlığa neden oldu. Ordular köylülerin tahılına el koyduğu için halk aç kaldı. En çok zarar gören Almanlar'ın üçte biri açlıktan öldü. İspanya ise patates sayesinde kıtlık yaşamadı. Belçika ve Hollanda 1600'lerde patates tarımına başlamıştı. Patates yetiştiren köylerin savaşta açlık çekmediğini gören krallar, tüm Avrupa'da patates tarımını özendirdi. Patates yetiştiren köylüler kışın patatesi toprakta bırakıyor ve gerektiğinde söküyorlardı. Savaşan askerler ise patatesi sökmekle uğraşmıyor köylülerin tahıl ambarlarına el koyuyordu. Tahıl yetiştiren köylüler zaten kendilerine yetmeyen tahılı da kaybedince kışın tümünden aç kalırken patates üretenler aç kalmıyordu. Patates 1740'larda tüm Avrupa'ya yayılınca halkın kış aylarında karşılaştığı kıtlık sorunu çözüldü.

İrlandalıların Sultan Abdülmecit'e yolladığı şükran belgesi (1847)

Adı İncil’de Geçmediği İçin Patates Yemek İstemeyenler

Patatesi Avrupa’ya yaymak isteyen krallar halkı ikna etmekte zorlanmıştı. İngiliz Kraliyet Akademisi 1662’de patates ekilmesini öneren bir açıklama yaptı. Fransızlar, patates yemenin tehlikeli olduğuna inandığı için Paris Üniversitesi 1771’de patatesin zararsız olduğunu açıkladı. Fransa Kralı XIV. Louis, patatesi sevdiğini göstermek için yakasına patates çiçeği takıyordu. Fransa kraliçesi M. Antoinette de saçına patates çiçeği takarak patatesi sevdirmeye çalıştı. Prusya Kralı Büyük Frederick, halkın patates yetiştirmesi için 1774’te bir emir yayınladı. Halk ise “kokusu yok tadı yok bunu hayvanlara bile yediremiyoruz niye yiyelim” diyordu. Frederick, zamanla halkı ikna edip patates ekmelerini sağlayınca patates Alman topraklarında temel ürün oldu. Frederick, patates sayesinde 1756-1763 yılları arasında süren Yedi Yıl Savaşları’nda halkın açlıktan ölmesini engelledi. İmparatoriçe Catherine, Rus halkının patates ekmesi için emir yayınladı ama halk istekli değildi. Ortodoks Kilisesi de patatese karşı çıkıyor ve “patatesin adı İncil’de geçmiyor yemeyin, dinimize aykırı” diyordu. Sonunda 1850’de Çar I. Nicholas’ın çabasıyla halk patates ekti. Avrupa’da patates ekimi ve guano adlı Peru gübresinin kullanımı başlamadan önce, halkın beslenme sorunu vardı. Bilimsel çalışmalara göre, o dönemde Avrupa’da yaşam standardı günümüzde; Bangladeş veya Kamerun’un standardı düzeyindeydi. Bu nedenle kıtlık, açlık ve veba salgınları en fazla Avrupa’da görülmüştü.

İrlanda Patates Kıtlığı Anıtı (Dublin)

Mantar Nedeniyle Patates Ürünü Yok Olan İrlanda ve Kıtlık

İrlanda halkı patates sayesinde iyi beslenen bir toplum olmuştu ve beslenmeleri büyük oranda patatese bağlıydı. İrlandalıların diğer tahılları ekecek arazileri yetersiz olduğu için küçük tarlalarda bol ürün alınan patates onlar için çok

idealdi. Ancak 1845'te patates ürününe bulaşan bir mantar türü, bir felakete neden oldu. Mantar, patateslerin yarıya yakınına yok etti ve başka yiyeceği olmayan halk açlıktan ölmeye başladı. Kıtık, 1852'ye kadar sürdü ve tarihe "İrlanda Patates Kıtığı" olarak geçti. Bu dönemde, 1 milyon İrlandalı öldü ve 2 milyon kişi ABD ve başka ülkelere göç etti. Osmanlı Padişahı Abdülmecit, 1847'de İrlanda halkına 5 bin sterlin yardım yollamaya karar verdi. Ancak İngiliz Kraliçesi Viktoria, halka sadece 2 bin sterlin yardım yolladığı için padişahın miktarı bin sterline indirmesi rica edildi. Abdülmecit, bin sterlin yolladı ama ayrıca 3 gemi dolusu buğday yardımı da yaptı. İrlandalı asiller de İrlanda halkını temsilen, padişaha bir şükran belgesi yolladı. İrlanda'nın nüfusu ölüm ve göç nedeniyle yarıya indikten sonra kıtık 1852'de etkisini yitirdi.

Patates, Avrupa'nın kaderini değıştiren bir ürün oldu. Amerika'nın keşfi sayesinde patates eken Avrupa ve Rus halkı sağlıklı beslenme şansına kavuştu.

Prof Dr. Ural Akbulut
ODTÜ Kimya Bölümü